

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันบ้านเมืองของเราเจริญขึ้นมากในด้านเทคโนโลยี มีการพัฒนาประเทศไปสู่ระบบอุตสาหกรรมแบบใหม่ (NEWLY INDUSTRIALIZED COUNTRY) และความทันสมัย (MODERNIZATION) อารยธรรมตะวันตกได้แผ่ขยายเข้าครอบงำแนวคิด การแสดงออก วัฒนธรรม และค่านิยมบางส่วนของสังคมไทย การพึ่งพาตนเองในสังคมก็เบี่ยงเบนไป เกิดปัญหาที่ลึ้นของชาวนา ความยากจนเกิดขึ้นทั่วไป ทางเลือกของประชาชนในชนบทที่ยากจนส่วนใหญ่ขณะนี้คือ การหลั่งไหลเข้าสู่ตัวเมืองใหม่ ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เพื่อขยายแรงงานและบริการต่าง ๆ (สมพงษ์ จิตระดับ 2531 : 2) การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม ในเรื่องของแหล่งชุมชนแออัด ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรต้องเสื่อมโทรมลงเป็นอย่างมาก จากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ความยากจน สภาพเหลื่อมล้ำของคนรวยกับคนยากจน ประชาชนมีรายได้น้อยแต่ค่าครองชีพสูงไม่พอเพียงกับการใช้จ่ายในครัวเรือน ในสภาพขาดแคลนเหล่านี้ทุกหน่วยของสังคมในครอบครัวยากจนจึงต้องช่วยกันหาเลี้ยงตัวเองทุกวิถีทาง ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมดูแลบุตรหลานเท่าที่ควร (อมรา พงศ์พิชญ์ 2531 : 56)

ปัญหาของการว่างงาน ก่อให้เกิดความยากจน การไร้ที่อยู่ ระบบสาธารณสุขภาคสาธารณสุขการของรัฐที่ไม่ทั่วถึง เด็กและเยาวชนบางกลุ่มไม่ได้รับการศึกษาตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา เพราะอยู่ในชุมชนที่ไม่สามารถแสดงหลักฐานเพื่อเข้าโรงเรียนได้ และโรงเรียนไม่พอเพียง ครูและผู้ปกครองไม่มีความร่วมมือประสานกัน รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและที่บ้านที่ทำให้เด็กเบื่อหน่ายไม่สนใจเรียน หนีโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมอื่นที่มีอิทธิพลต่อความคิดทัศนคติของเด็กและเยาวชน สื่อสารมวลชนทุกประเภทที่เด็กได้พบได้เห็นจำเจซ้ำซากและเคยชิน อาทิเช่น ข่าวอาชญากรรม ความโหดร้ายทารุณ กลายเป็นระบบสังคมที่ล้มเด็กและเยาวชน

หลังให้กับเด็กและเยาวชน ทั้ง ๆ ที่คุณภาพของเด็กและเยาวชนเป็นเครื่องชี้ขนาดของประเทศ (ชนิดตา รักษาพลเมือง 2528 : 229) ในลักษณะสังคมเช่นนี้มีส่วนผลักดันให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นผลร้ายต่อตัวเอง ต่อครอบครัว และกระทบไปถึงการหาทางออกให้พ้นจากสภาพปัญหาต่าง ๆ ในรูปลักษณะที่แตกต่างกัน จนกลายเป็นกลุ่มที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบกายของเด็กและเยาวชนเป็นผลกระทบมาถึงเด็ก โดยอัตโนมัติ ให้มีพฤติกรรม โหมเอียงไปหาสิ่งที่อยากรู้ อยากทดลอง เช่น การคบเพื่อนและถูกชักจูงให้กระทำความผิดและที่สุดก็หลีกเลี่ยงปัญหาหลายอย่างที่เผชิญอยู่ด้วยการหันเข้าหายาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ช่วงวัยรุ่นนี้จะมี ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีพัฒนาการอึดมโนทัศน์ค่อนข้างสูง เนื่องจาก เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต อาจทำให้เกิดความสับสนในเอกลักษณ์ของตนเอง

ในระยะวัยรุ่น เป็นระยะที่มีการปรับตัวด้านต่าง ๆ มาก เช่น การปรับตัวต่อรูปร่าง ที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวเข้าในสังคมผู้ใหญ่ การปรับตัวต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง เพื่อนเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม ตลอดจนการปรับตัวเพื่อหาเอกลักษณ์แห่งตนในการที่จะเป็น ประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิตในอนาคต เด็กบางคนก็ประสบความสำเร็จในการปรับตัว ก็จะมี พฤติกรรมที่สังคมยอมรับและไม่เป็นปัญหา ในทางตรงข้ามถ้าเด็กวัยรุ่นประสบความล้มเหลวในการ ปรับตัวก็จะนำไปสู่ปัญหาพฤติกรรม หรือการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติได้ โดยเบี่ยงเบน จากพฤติกรรมตามเกณฑ์ปกติที่เป็นพฤติกรรมที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับ พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจนทำให้เกิด ปัญหาเกี่ยวกับสังคมในระยะวัยรุ่นที่พบบ่อยได้แก่ ปัญหา ยาเสพติด (ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร 2530 : 205) ปัญหา ยาเสพติดที่มีต่อวัยรุ่นเป็นปัญหาที่ร้ายแรงมาก และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นปัญหาสังคมที่ก่อให้เกิดผลเสียหายใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ สังคมส่วนรวม และทำลาย ผู้ที่ตกเป็นทาสของมันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเจริญเติบโต และกำลัง อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ถ้าหากตกเป็นและมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษแล้ว นอกจาก อนาคตจะถูกทำลายแล้ว ประเทศชาติก็จะสูญเสียทรัพยากรอันสำคัญยิ่งอย่างน่าเสียดาย (อินทรีย์ ผูกเพชร 2520 : 1)

ปัญหาสุขภาพจิตนี้ เป็นปัญหาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหมู่เยาวชนและเป็นปัญหาที่บั่นทอนสุขภาพของเยาวชนอย่างร้ายแรง เด็กที่ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มีปัญหาขาดความรัก ความเอาใจใส่จากบิดามารดา คิดว่าตนได้รับความรักและการดูแลจากบิดามารดาน้อยกว่าเพื่อน ๆ ของตนได้รับจากพ่อแม่ของเขา ขาดความภูมิใจและสูญเสียความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กและเยาวชนจึงเบื่อหน่ายและรู้สึกท้อแท้ เหน็ดเหนื่อย ส่วนมากเด็กที่มีปัญหาเหล่านี้จะไม่ปรึกษาบิดามารดา เพราะไม่ได้ใกล้ชิดกันอยู่แล้ว มักจะปรึกษาเพื่อนซึ่งจะชักจูงกันไปติดยาเสพติดได้โดยง่าย ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของพฤติกรรมเบี่ยงเบน เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom 1977 : 194) ได้อธิบายไว้ว่าบุคคลที่มีความเชื่อมั่น มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความกระตือรือร้นในกิจกรรมต่าง ๆ และสามารถปรับตัวได้ดี เป็นบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ดี เด็กวัยรุ่นที่ประสบความล้มเหลวในการปรับตัวที่นำไปสู่ปัญหาพฤติกรรม หรือการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ ก็จะมีอัตมโนทัศน์ไม่ดี ซึ่งงานวิจัยของ จอห์น โฮเวิร์ด ดีทช์ (John Howard Deitche 1959 : 1437) ได้ศึกษาอัตมโนทัศน์ระหว่างเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติดกับเด็กชายที่ไม่มีปัญหาด้านความประพฤติ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นชาย อายุ 15-16 ปี จำนวน 100 คน ใช้แบบวัดอัตมโนทัศน์ของเทนเนสซี (The Tennessee Department of Mental Health Self-Concept Scale) ผลการวิจัยพบว่า เด็กชายที่ไม่มีปัญหาด้านความประพฤติดมีอัตมโนทัศน์ดีกว่าเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติ ภาวะติดยาเสพติดของวัยรุ่น ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของพฤติกรรมเบี่ยงเบน ก่อให้เกิดผลอย่างอื่นตามมาในสังคม เช่น ปัญหาการลักขโมย หรือปัญหาอาชญากรรมอื่น ๆ การบำบัดรักษาและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตเป็นมาตรการหลักมาตรการหนึ่งซึ่งมุ่งที่จะจัดหรือลดความสูญเสียทางวิชาการด้านกำลังคนและยังเป็นการช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งจากสถิติเด็กและเยาวชนที่สถานศึกษาและคุ้มครองเด็กกลางรับตัว เขามาในคดียาเสพติดให้โทษและคดีอื่นที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษประจำเดือนมกราคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2532 มีจำนวนผู้ต้องหาทั้งสิ้น 281 คน เป็นชาย 252 คน และหญิง 29 คน มีอายุต่ำกว่า 14 ปี 33 คน และอายุ 14-18 ปี 248 คน ยาเสพติดเป็นปัญหาระดับชาติที่จะต้องช่วยป้องกันและแก้ไข เพราะโทษจากยาเสพติดนั้นจะทำให้ร่างกายและจิตใจของผู้เสพทรุดโทรมเกียจคร้าน อ่อนแอ กลายเป็นที่รังเกียจของ

สังคม สูญเสียอนาคต ประชากรในชาติขาดคุณภาพ ทำให้ประเทศชาติไม่มั่นคงและไม่สามารถพัฒนาไปอย่างราบรื่น เพราะวัยรุ่นเป็นพลังสำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่ชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต (เดโช ส่วนานนท์ 2518 : 3)

จะเห็นได้ว่าปัญหาสาเหตุเป็นปัญหาหนึ่งของพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัยแรกรุ่นต่อการพัฒนาประเทศชาติ ถ้าสามารถหาแนวทางป้องกันและแก้ไขได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นการหาหนทางที่จะช่วยเหลือเยาวชนวัยรุ่นให้พ้นจากการตกเป็นทาสยาเสพติด จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ปัญหาที่น่าจะติดตามสนใจก็คือ หลังการบำบัดรักษาแล้วส่วนมากผู้ป่วยไม่สามารถอดยาได้ถึง 76.41% ดูเสมือนว่าเป็นการสูญเสียเปล่าในการบริการทางการแพทย์ (อมรา พงศ์พันธ์ 2531 : 63) จากการศึกษาพบว่าในวัยรุ่นที่ปรับตัวได้ไม่ดี มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เป็นบุคคลที่มีอัธมโนทัศน์ไม่ดี ถ้าพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นเป็นไปในรูปของการติดยาเสพติด บุคคลที่ติดยาเสพติดก็จะมีอัธมโนทัศน์ไม่ดี เป็นไปในทางลบ จะทำให้เกิดความท้อแท้ในการบำบัดรักษา เด็กวัยรุ่นที่มีความรู้สึกกับตนเองไม่ดี มีความภาคภูมิใจในตัวเองต่ำ เป็นสาเหตุให้เด็กหันเข้าหายาเสพติดได้ (Annis และ Warson 1975) การที่เราสามารถกระตุ้นให้ผู้ที่ติดยาเสพติดมีความเชื่อมั่น มีความคิดเกี่ยวกับตนเองที่ดี และมีความคิดที่ว่าตนเองมีคุณค่า ดังที่ได้มีงานวิจัยของ รศ.ดร. โสภกา ชูนิกุลชัย และคณะ ได้ศึกษาถึงความรู้สึกของผู้ติดยาเสพติดที่มีต่อศาสนาและวิธีการนำศาสนามาแก้ปัญหาสาเหตุ (2530) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่ยอมรับในการนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นหลักในการอบรมเลี้ยงดู และช่วยเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้สงบ ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่คำนึงถึงแต่เรื่องของตนเอง เป็นประโยชน์ต่อการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เพราะถ้าปล่อยให้ผู้ติดยาเสพติดมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองไปในทางที่ไม่ดี ก็จะมีผลขัดต่อการบำบัดรักษาและส่งผลไปถึงการเป็นอาชญากรและปัญหาการฆ่าตัวตาย กลาสเซอร์ (1978) ได้กล่าวถึงแนวโน้มของการฆ่าตัวตายในวัยรุ่นว่าเนื่องมาจากครอบครัวแตกแยก มีการตายของบุคคลในครอบครัว ทำให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย เกิดความรู้สึกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองไม่ดี รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าเพียงพอซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการฆ่าตัวตายในวัยรุ่นได้

แนวความคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัยรุ่นเป็นวัยที่เป็นช่วงต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีประสบการณ์กับปัญหาต่าง ๆ ในแง่ของความสัมพันธ์กับเด็กผู้ใหญ่และวัยรุ่นด้วยกัน เป็นวัยที่มีอารมณ์ร้อนและฉับไว ต้องการให้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (ฉลองรัฐ อินทรีย์ 2522 : 170) Hall เรียกระยะวัยรุ่นซึ่งอยู่ในวัยของความสับสนวุ่นวายนี้ว่า "storm & stress" ซึ่งเป็นระยะที่เด็กมีความสับสน มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่รุนแรง มีความกดดัน มีความไม่แน่นอนทางอารมณ์ ทำให้มีการแสดงออกที่ผันผวนแปรเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้ และวัยรุ่นยังมีลักษณะความกระตือรือร้นและอยากรู้อยากเห็น ซึ่งจะผลักดันไปสู่การค้นหาและการได้ข้อมูล (Hall, 1916 อ้างใน ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร 2530 : 7) วัยรุ่นมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีวุฒิภาวะทางเพศและที่สำคัญที่สุดคือ ระยะวัยรุ่นเป็นวัยที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อที่จะรับรู้ว่าคุณเป็นใครมีความต้องการอะไร วัยรุ่นจะประเมินตัวเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ หน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของตน การค้นหาตัวเองของเด็กวัยรุ่นเกี่ยวข้องกับความคิดของเด็กเกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งพัฒนาการต่อเนื่องมาตั้งแต่ในอดีต พ่อแม่ กลุ่มเพื่อน และบุคคลที่เกี่ยวข้องในสังคมจะเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เกี่ยวกับตนเองของเด็กวัยรุ่น การค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น จะเกิดจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อม โดยการที่เด็กวัยรุ่นจะทดสอบทัศนคติ ความสามารถของตนกับกลุ่มเพื่อประเมินลักษณะความเป็นจริงของตนเอง การประสบความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นจะทำให้เด็กเกิดความสงสัย สับสนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง เกิดความหวาดระแวงความคิดเห็นของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้เด็กวัยรุ่นเกิดพฤติกรรมการถอนตัวออกจากสังคม และก้าวไปสู่การตัดสินใจที่ผิด ๆ ได้ (Erikson, 1968 อ้างใน ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร 2530 : 19)

ผลงานวิจัยของจอร์จ วิลสัน ชอชธรรม (2521) พบว่าเด็กวัยรุ่นมีแนวโน้มของการกระทำผิดมากกว่าวัยเด็ก เด็กวัยรุ่นที่มีอารมณ์เสีบบ่มีส่วนกระทำผิดมากกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีอารมณ์มั่นคง โดยทำการศึกษาวิจัยการกระทำผิดของเด็กในจังหวัดกรุงเทพฯ เพื่อหาสาเหตุและแนวโน้มของการกระทำผิด โดยสุ่มตัวอย่างจากเด็กอายุ 7-18 ปี ที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครอง

เด็กกลาง เฉพาะความผิด 4 ประเภทคือ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศและความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ผลการวิจัยพบว่า เด็กมีความผิดฐานลักทรัพย์มากที่สุดคือ ร้อยละ 88 ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษร้อยละ 85 ทำผิดฐานทำร้ายร่างกายร้อยละ 80 ทำผิดทางเพศร้อยละ 40 เด็กที่กระทำผิดมีอายุระหว่าง 16-18 ปี มากที่สุด ร้อยละ 64.75 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 13-15 ปี ร้อยละ 30 น้อยที่สุดคือ อายุ 8-12 ปี เด็กที่อารมณ์ร้ายแรง มุทะลุ ใจอ่อนไหวและถูกชักจูงง่าย มีส่วนกระทำผิดมากกว่าเด็กที่มีอารมณ์สุขุมเยือกเย็น

อย่างไรก็ตาม การค้นหาเอกลักษณ์แห่งตน จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับรากฐานของพัฒนาการที่มีมาตั้งแต่วัยเด็ก กล่าวคือ ถ้าวัยเด็กมีการปรับตัวที่ดี มีการรับบทบาทของตนรวมทั้งรู้จักความสามารถของตนได้อย่างถูกต้อง เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเด็กก็จะสร้างเอกลักษณ์แห่งตนได้อย่างไม่มีปัญหา แต่ถ้าในวัยเด็กมีการปรับตัวที่ไม่ดี มีการสับสนในบทบาทของตนเอง เมื่อเข้าสู่ระยะวัยรุ่นก็จะหาเอกลักษณ์แห่งตนไม่ได้ ประสบการณ์ในวัยเด็กเป็นพื้นฐานการสร้างทัศนคติ ค่านิยม พัฒนาการทางอารมณ์สังคมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้จากครอบครัวอันดับแรก พ่อแม่ควรจะสอนให้เด็กสามารถแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง และเป็นที่ยังกับเด็กทั้งกายและใจ (Dorfman John, Kitzynger Sheila, Schuchman Herman, 1980, p.7-11) มีงานวิจัยหลายชิ้นทั้งในและต่างประเทศ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการปรับตัวที่มีต่อการยอมรับตนและความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของวัยรุ่น และงานวิจัยนี้ได้มีการศึกษามาเป็นเวลาดีติดต่อกันหลายปี ตั้งแต่

จอห์น โฮเวิร์ด ดันซิม (John Howard Deitch 1959 : 1437) ได้ศึกษาอัตมโนทัศน์ระหว่างเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติกับเด็กชายที่ไม่มีปัญหาด้านความประพฤติ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายอายุ 15-16 ปี จำนวน 100 คน ใช้แบบวัดอัตมโนทัศน์ของเทนเนสซี (The Tennessee Department of Mental Health Self-Concept Scale) ผลการวิจัยพบว่าเด็กชายที่ไม่มีปัญหาทางด้านความประพฤติดีอัตมโนทัศน์ดีกว่าเด็กชายที่ไม่มีปัญหาด้านความประพฤติดีอัตมโนทัศน์ดีกว่าเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติ

ต่อจากนั้น พรหมทิพย์ เกษะนันท์ (Punthip Bekenan 1975 : 155) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้ตัวแบบทางภาษาพูดในการเปลี่ยนแปลงความพอใจในตนเองในเด็กวัยรุ่นชาวไทยและชาวอเมริกันที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยการสุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 120 คน ซึ่งจำแนกออกตามเพศหญิงและเพศชาย และอายุ 12-14 ปี และ 15-17 ปี โดยแต่ละกลุ่มมีจำนวน 30 คน ตัวแปรในการวิจัยได้แก่ ตัวแบบที่บรรชายลักษณะเกี่ยวกับตนเองของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตัวแบบทางภาษาพูด (pen pal) และตารางวัดความพอใจในตนเองของรูบิน (Self-Esteem Scale by Rubin) ผลการวิจัยพบว่าเด็กวัยรุ่นไทยมีการเปลี่ยนแปลงการความพอใจในตนเองในทางบวกมากกว่าเด็กวัยรุ่นอเมริกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยไม่มีความแตกต่างกันในด้านอายุ เพศของตัวแบบและอายุของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปได้ว่าในเด็กไทยมีพฤติกรรมเลียนแบบมากกว่าเด็กอเมริกัน เนื่องมาจากความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงภูมิหลังกับความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเอง โดยการศึกษาของจอห์น อาร์ บูรี (John R. Buri 1989 : 33) ได้ศึกษาถึงความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเองในวัยรุ่น และการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ตลอดจนการใช้อำนาจบังคับของครอบครัว โดยศึกษาจากนักเขียนวิทยาลัย 128 คน เป็นผู้หญิง 61 คน ผู้ชาย 67 คน อายุเฉลี่ย 19.1 ปี โดยใช้แบบวัดอัตถิภาสกรรมของเทเนเนสซี และแบบวัดการเลี้ยงดูของครอบครัวพบว่า 1) การเลี้ยงดูของพ่อแม่ (ที่ถูกรับรู้โดยวัยรุ่น) มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเอง 2) ความมีอำนาจบังคับของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเองของวัยรุ่น โดยผู้ปกครองที่ชอบใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู จะมีความสัมพันธ์แบบปฏิภาคผกผันกับความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเอง 3) การประเมินการเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่วัยรุ่นเป็นผู้ประเมิน จะมีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจเกี่ยวกับตนเองมากกว่าที่ประเมินโดยผู้ปกครองเอง

ผลงานวิจัยที่น่าสนใจใน เรื่องประสบการณ์ที่มีผลต่อการรายงานตัวเองของวัยรุ่น คือ ผลงานวิจัยของเบิร์ทที ดับบลิว เพลแฮม (1989 : 672) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับอัตถิภาสกรรมที่มีผลต่อการรายงานตัวเอง โดยดูที่สาเหตุและโครงสร้างของการรับรู้ว่าคุณค่า โดยศึกษา

จากนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 501 คน ที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเท็กซัส โดยใช้ตาราง การวัดการรับรู้คุณค่าของตนเองของโรเซนเบอร์กพบว่า ปัจจัย 3 ประการที่มีผลต่อการรับรู้ความ มีคุณค่าของตนเองคือ 1) แนวโน้มของคนที่ได้พบประสบการณ์ทางด้านบวกหรือลบ 2) ภาพ เฉพาะของการมองเห็นตนเองได้แก่ แนวความคิดของการมองเห็น ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอ 3) วิธีทางที่คนวางกรอบของภาพเฉพาะของตน ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการต่อสู้อะหว่างกรอบของตน ในทางบวกและทางลบ และความคลาดเคลื่อนระหว่างการได้แสดงออกจริงกับภาพของตนเอง ใน ความนึกคิด

จากผลงานวิจัยในต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่าวัยรุ่นที่ได้รับผลกระทบ อันเกิดจากปัญหาของสังคมที่มีอัตมโนทัศน์ที่เบี่ยงเบนไป และอัตมโนทัศน์ที่เบี่ยงเบนไปนี้เองทำให้ เกิดผลในการปรับตัว เช่น งานวิจัยของสุรินทร์ สุทธิชาติพันธ์ (1971) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผล ของความวิตกกังวลใจที่มีต่อคะแนนความแตกต่างระหว่างความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและความนึกคิด เกี่ยวกับตนในอุดมคติ และพบว่าถ้าความแตกต่างระหว่างตนมีมาก จะนำไปสู่ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความเครียด ความรู้สึกไม่เหมาะสม และประเมินค่าตนเองต่ำไป จากผล การวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอิทธิพลของความวิตกกังวลกับการปรับตัวนี้แสดงว่าบุคคลที่มีความ วิตกกังวลสูง มีปัญหาในความประพฤติกการปรับตัวก็ไม่ได้ทำให้ความนึกคิดเกี่ยวกับตนไม่ได้ไม่ เหมาะสมตามไปด้วย

ผลงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ชี้ให้เห็นว่าวัยรุ่นในปัจจุบันนี้ประสบปัญหาจากการปรับ ตัวเพราะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมาก

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลกระทบต่อแบบแผนความสัมพันธ์ภายในครอบ- ครว้มาก ปัญหาเศรษฐกิจที่บีบรัดตัว ทำให้บิดา มารดา ผู้ปกครองต้องดิ้นรนหาเลี้ยงตัวเองและ ครอบครัวย ทำให้ไม่มีเวลาสนใจ อบรม ดูแลลูก ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กวัยรุ่นห่าง เหวิน ทำให้วัยรุ่นมีปัญหาในการพัฒนาการทางสังคม เนื่องจากการแนะนำ ขาดคนให้คำปรึกษา และหันไปปรึกษากลุ่มเพื่อนซึ่งเป็นวัยรุ่นเหมือนกัน ซึ่งต่างคนต่างมีประสบการณ์น้อย ทำให้เด็ก ขาดการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning) ซึ่งจัดเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องกัน

เป็นกระบวนการที่บุคคลถูกขัดเกลมาจากสังคม ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มบุคคลในระดับปฐมภูมิคือ บิดา มารดา และเพื่อนสนิทเท่านั้น เพราะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเบื้องต้นอย่างหนึ่งซึ่งน่าจะมีผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคม ครอบครัวยุคใหม่ถือว่าเป็นตัวแทนแห่งแรกของการเรียนรู้ หรือการขัดเกลาก่อนวัยที่เข้าโรงเรียน และมามีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม (Amoateng & Bahr, 1985 อ้างใน นิรมล เปลีสนจรรยา 2530 :16) ในปัจจุบันครอบครัวที่บิดา มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ 2523 : 1-25) เด็กขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เด็กวัยรุ่นซึ่งมีโอกาสที่จะใช้ยาเสพติดได้เพราะได้รับการดูแลเอาใจใส่ไม่เพียงพอจากบิดา มารดา (Harbin and Maziar, 1975) ซึ่งทำให้วัยรุ่นหันไปหาสิ่งชดเชย เช่น ยาเสพติด ดังการศึกษาของ

ฝน แสงสิงแก้ว และคณะ (2518) ได้ศึกษาการสำรวจนักเรียนไทยติดยา โดยศึกษาในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และนักเรียนวิทยาลัยเทคนิคปี 1-4 ในจังหวัดเชียงใหม่ และนครราชสีมา และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2-5 ในกรุงเทพมหานคร 1,506 คน เป็นชาย 1,141 คน หญิง 365 คน อายุระหว่าง 13-23 ปี ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 23 เคยใช้ยาเสพติด ร้อยละ 6 ที่ยังคงใช้ยาเสพติดอยู่ ในจำนวนที่ติดยาเป็นชายร้อยละ 94 หญิงร้อยละ 6 นักเรียนที่ติดยาคิดว่าตนได้รับความรักและการดูแลจากบิดา มารดาน้อยกว่าเพื่อน ๆ มีมากกว่านักเรียนที่ไม่ติดยา เมื่อมีปัญหาล้วนตัวนักเรียนที่ติดยามีปรึกษาเพื่อนมากกว่าที่จะปรึกษาบิดา มารดา และครูอาจารย์ ประมาณ 1/4 ของนักเรียนที่ติดยา เริ่มใช้ยาด้วยตนเองมีประมาณครึ่งหนึ่งที่เพื่อนเป็นผู้ชักจูงให้ใช้ยา

Irving Kaufman ผู้พิพากษา Baker Guidance Center ในเมืองบอสตัน ได้กล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิต (Psychogenic theory) จากประสบการณ์ เด็กที่กระทำผิดเสพยาเสพติดที่ผ่านมา ความรู้สึกทางด้านจิตใจและนิสัยของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ เป็นผลเนื่องมาจาก

1. ขาดการอบรมของพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ตายหรือมีสภาพบ้านแตก หรือไม่มีการอบรมเด็กเพียงพอ จึงทำให้เด็กจิตใจแข็งกระด้าง

2. มีการพัฒนาทางเพศ ทำให้เกิดความเป็นทุกข์ไม่สบายใจ
3. มีความเห็นแก่ตัวจึงเป็นทุกข์

จากสาเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้เด็กออกจากบ้านไปคบเพื่อนฝูงที่มีปัญหาคล้าย ๆ กัน และจับกลุ่มกันมั่วสุมเสพยาเสพติด ซึ่งสาเหตุที่สำคัญมากก็คือ การที่มีสภาพบ้านแตก เด็กไม่ได้รับความอบอุ่นและเอาใจใส่จากพ่อแม่ จึงหันไปหาความสุขอย่างอื่น เช่น เสพยาเสพติดกับเพื่อน ๆ ที่มีลักษณะเหมือน ๆ กันแทน สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของเยาวชนวัยรุ่นที่สัมผัสสุน Irving Kaufman เป็นงานวิจัยในประเทศไทย เช่น งานวิจัยของศรित्र เกษบุรมย์ (2519) ได้ศึกษาสภาพทางครอบครัวของวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นวัยรุ่นอายุระหว่าง 13-18 ปี จำนวน 128 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่ติดยาเสพติดมาจากครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น กล่าวคือ ขัดแย้งกันมากและแยกทางกัน

นพรัตน์ เสริมพาณิชย์ (2516) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเยาวชนมีปัญญาและภูมิหลังระหว่าง เยาวชนที่ติดยาและไม่ติดยาเสพติดให้โทษ ผลของการวิจัยพบว่าตัวแปรภูมิหลังในด้านสภาพการอยู่อาศัย การใช้เวลาว่างและสภาพทางของบิดา มารดาของเยาวชนที่ติดยาและไม่ติดยาเสพติดให้โทษมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เยาวชนที่ติดยาเสพติดให้โทษ ส่วนมากจะอาศัยอยู่บ้านเช่าตามลำพังหรือบ้านเพื่อน อยู่ในแหล่งสลัมหรือใกล้แหล่งสลัม และบิดา มารดามีการหย่าร้างหรือแยกกันอยู่มากกว่าเยาวชนที่ไม่ติดยาเสพติด

ชื่นชม เจริญยุทธ (2520) ได้ศึกษาลักษณะใช้การใช้ยาและทัศนคติต่อยาเสพติดให้โทษของนักศึกษาวิทยาลัยครูธนบุรี จำนวน 289 ราย ผู้ใช้ยาเสพติดเป็นจำนวนมากเนื่องจากสาเหตุตามลำดับคือ อากาศทดลองหรือหาประสบการณ์วัยรุ่น ปัญหาครอบครัว ขาดความอบอุ่นทางจิตใจ เพื่อนชักจูง สิ่งแวดล้อมที่มีการค้าขายมากจึงหาซื้อได้ง่าย แพ้ชั้นโก้เก๋ ความสนุกเพลิดเพลิน

วันเพ็ญ เริ่มรักษ์ (2520) ได้ศึกษาสาเหตุการติดเฮโรอีนของวัยรุ่น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-24 ปี ที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลชัยยรักษ์

และโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า จำนวน 58 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุมาจากเพื่อนชักชวน กลุ้มใจเรื่องทางบ้าน และเพื่อความสนุก

การเข้ากลุ่มเพื่อนในระยะวัยรุ่นนับเป็นสิ่งสำคัญมาก กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น Eisenthal และ Udin (1972 : 119) ได้ทำการศึกษาเด็กวัยรุ่นชายหญิงที่มีช่วงอายุระหว่าง 14-19 ปี ที่ติดยาเสพติดและเหล้า พบว่าการเสกสิ่งเสพติดเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนฝูง เพราะว่าเด็กเกิดความกลัวว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะนำไปสู่การกระทำพฤติกรรมบางอย่างที่คิดว่ากลุ่มยอมรับ ถึงแม้ว่าพฤติกรรมนั้นจะเป็นพฤติกรรมที่ผิดก็ตาม ผลงานวิจัยที่สนับสนุน Eisenthal และ Udin ที่ได้ทำการศึกษาในประเทศไทยโดยธีระ ลิมศิลา (2523) ได้ศึกษาสาเหตุของการสูบบุหรี่ของผู้ป่วยที่มารับการรักษาว่า 1,000 รายที่เป็นมะเร็งปอด ผลการศึกษาพบว่ามากกว่าครึ่งที่เริ่มสูบบุหรี่ตั้งแต่อายุยังน้อย คือ 10-20 ปี รองลงมาระหว่างอายุ 20-30 ปี สาเหตุของการสูบบุหรี่ที่สำคัญในวัยรุ่น เพราะตามเพื่อนเพื่อเข้าสังคมกับเพื่อน และให้เพื่อนยอมรับเข้ากลุ่ม นอกจากนี้วัยรุ่น โป๊ะจินดา และคณะ ยังได้ศึกษาปัญหาเสพติดในผู้ต้องโทษผิดพระราชบัญญัติยาเสพติดในทัณฑสถานกรุงเทพมหานครปี 2519 ผลการศึกษาพบว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการชักจูงให้ติดยาเสพติด

การเข้ากลุ่มเพื่อนในระยะวัยรุ่นจะเกิดปัญหาหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าการจับกลุ่มของเด็กวัยรุ่นนั้นว่ามีวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นอย่างไร ในกลุ่มที่เป็นปัญหามักจะมาจากวัยรุ่นที่มีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาอยู่แล้ว เช่น ปัญหาที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ปัญหาที่เกิดจากความไม่สามารถมีพฤติกรรมเป็นไปตามที่คาดหวัง หรือมีปัญหาเนื่องมาจากการปรับตัว Lerman (1968 อ้างใน ประไพพรรณ ภูมิวิศิลา 2530 : 217) ได้ชี้ให้เห็นว่า เด็กที่มีค่านิยมที่เบี่ยงเบนจะคบเพื่อนลักษณะที่สามารถสนับสนุนและนิยมชมชอบในค่านิยมของตน ในกลุ่มเพื่อนที่มีค่านิยมที่เบี่ยงเบนนี้ย่อมจะแสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนด้วย การกระทำที่เบี่ยงเบนจะได้รับความชื่นชมจากกลุ่มเพื่อน ทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ปัจจัยที่น่าสงสัยสำหรับการอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ควรคำนึงถึง คือ ภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนตามกลุ่ม แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ไม่ได้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ตามกลุ่ม ซึ่งในกรณีนี้ เลคกี (Lecky 1945 : 168) เชื่อว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลนั้น จะต้องเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ที่คนมีอายุ เช่น มีทัศนคติต่อตนเองว่าเป็นเด็กเกเรไม่ชอบทำงาน เขาวงกตนั้นจะมีพฤติกรรมสอดคล้องกับความคาดหวังตามอัตมโนทัศน์ เช่น เกเรไม่ทำงาน ทั้งนี้เพราะเขาเองเชื่อว่าผู้อื่นก็คาดหวังว่าตนควรมีความประพฤติเช่นนั้น

เรคเลสและไดนิทซ์ (Reckless and Dinitz 1956) สนใจศึกษาว่าปัจจัยในตน (Self factor) มีส่วนก่อให้เกิดความรู้ในเหตุผลว่าทำไมเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตที่มีอัตราการกระทำผิดของเยาวชนสูง จำนวนมากที่ไม่กระทำผิดกฎหมาย เขาเลือกศึกษาเยาวชนในเขตที่มีอัตราการกระทำผิดของเยาวชนสูง และเลือกศึกษาเด็กที่อยู่ในระดับ 6 อายุประมาณ 12 ปี เหตุที่เลือกศึกษาเยาวชนที่มีอายุ 12 ปี ก็เพราะว่าจากสถิติพบว่าเด็กอายุ 12 ปี กระทำผิดจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น และเพื่อจัดปัจจัยในเรื่องเพศและผิวหรือเชื้อชาติจึงเลือกศึกษาเฉพาะเด็กชายผิวขาว กลุ่มตัวอย่างเด็กชายเลือกโดยให้ครูเป็นผู้เลือกเด็กที่คิดว่าจะไม่มีปัญหาในทางฝ่าฝืนกฎหมายจำนวน 125 คน เรคเลสและไดนิทซ์ ได้สร้างแบบสอบถามจำนวน 50 ข้อคำถาม เพื่อวัดอัตมโนทัศน์ของเด็กกลุ่มนี้ โดยกระทำการทดสอบที่บ้านเด็ก นอกจากนี้ยังมีผู้สัมภาษณ์ 2 คน ไปสัมภาษณ์เด็กและมารดาโดยแยกกันสัมภาษณ์ การศึกษาวิจัยช่วงนี้กระทำในปี ค.ศ. 1955 หนึ่งปีต่อมาผู้วิจัยชุดนี้ได้ให้ครูชุดเดิมให้รายชื่อเด็กนักเรียนที่คิดว่าจะมีปัญหาในการฝ่าฝืนกฎหมายในอนาคต ได้ตัวอย่างเด็กจำนวน 101 คน เพื่อใช้ในการวิจัย หลังจากศึกษาอัตมโนทัศน์ของเด็กที่มีปัญหาและไม่มีปัญหาแล้ว พบว่า เด็กนักเรียนที่ครูประเมินว่าเป็นเด็กดีก็ประเมินตนเองสอดคล้องกับครูด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มองเห็นว่าตนเองเป็นเด็กดี และเด็กกลุ่มนี้มักมองและครอบครัวยุติธรรมของตนไปในทางที่ดีด้วย ในทางตรงข้ามเด็กที่ครูประเมินว่าเป็นเด็กไม่ดี ก็ประเมินตนเองสอดคล้องกับครู กล่าวคือ ประเมินตนเองไปในทางที่ไม่ดี เขาเชื่อว่าตนเองและเพื่อนอาจมีเรื่องเดือดร้อนได้เสมอ ไม่ชอบครอบครัวของตน และมองตนเองในด้านไม่ดีอื่น ๆ

ต่อมาเป็นเวลาถึง 4 ปี ที่คณะผู้วิจัยชุดนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบระยะยาวพบว่า นักเรียนที่ตีเกือบทั้งหมดยังเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนเพียงส่วนน้อยมาก ที่มีความประพฤติฝ่าฝืนกฎหมาย แต่ตรงข้ามกับนักเรียนที่ครูประเมินว่าไม่ดีมีถึงร้อยละ 35 ของตัวอย่าง ได้กระทำผิดกฎหมายและ

ถูกนำส่งศาลเด็กและเยาวชน และจำนวนนี้ถูกจับกุมว่ากระทำผิดโดยเฉลี่ยคนละ 3 ครั้ง คณะผู้วิจัยชุดนี้จึงสรุปว่าอ้อม โนทัศน์ของเยาวชนเป็นปัจจัยเกี่ยวกับตัวเยาวชนปัจจัยหนึ่ง เป็นตัวควบคุมทิศทางการกระทำของเขา โดยสรุปว่าอ้อม โนทัศน์ที่ดีเป็นหลักฐานยืนยันว่าเยาวชนคนนั้นได้รับการขัดเกลาทางสังคมอย่างดี และชี้ให้เห็นว่าเขาได้พัฒนาจิตใจภายในของตนอย่างดีแล้ว การมีอ้อม โนทัศน์ในทางที่ดีจะเป็นสิ่งสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนผูกพันกับครอบครัว และเหินห่างจากค่านิยมและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของเยาวชนกระทำผิดต่าง ๆ ในละแวกงานที่ถือว่าการกระทำผิดกฎหมายเป็นเรื่องธรรมดา

ด้วยเหตุนี้เยาวชนกระทำผิดกฎหมายมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนก็เพราะการมีอ้อม โนทัศน์ไม่ดี ส่วนเหตุที่เยาวชนมีอ้อม โนทัศน์ต่อตนเองไม่ดีนั้น มีด (Mead 1978 : 577-602) อธิบายว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นผลมาจากปฏิกริยา (reaction) ของคนในสังคม พฤติกรรมทั้งนั้นอาจตีความหมายได้หลาย ทั้งในทางบวกและลบหรือเป็นกลาง แต่เนื่องจากคนในสังคมตีความพฤติกรรมนั้น และมีปฏิกริยาต่อพฤติกรรมของบุคคลในทางยอมรับ ปฏิเสธ หรือลงโทษ การถูกลงโทษด้วยการไม่เป็นที่ยอมรับของคนอื่น ๆ ในสังคม ทำให้มนุษย์มีอ้อม โนทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของตนเองในทางเบี่ยงเบน ยิ่งปฏิกริยาของสังคมมีในทางลบที่รุนแรงมากเท่าไรก็ยิ่งจะทำให้บุคคลปรับตนเองให้สอดคล้องกับบทบาทที่ตนเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น อันเนื่องจากปฏิกริยาของบุคคลอื่นที่มีต่อตน เช่น ปฏิกริยาของบุคคลอื่นที่มีต่อตนด้วยการเรียกชื่อ ด้วยการตราหน้า โก้งข้างถนน ชี้อา ฯลฯ บุคคลก็จะค่อย ๆ ยอมรับเอาบทบาทนั้นเป็นของตนเองจริง ๆ จนในที่สุดก็มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างสมบูรณ์ ดังที่เคนเนธ เลสลีย์ วิลลิ่งเจอร์ (Kenneth Leslie Willinger 1971 : 4350-4531) ได้ศึกษาวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดกับพวกต่อต้านที่ไม่ยอมรับคุณค่าและบทบาททางสังคม (antinormian) โดยอาศัยสมมติฐานของนาธาน แอดเลอร์ (Nathan Adler) ซึ่งเชื่อว่าพวกที่ติดยาเสพติดมีลักษณะต่อต้านและไม่ยอมรับ บทบาทและคุณค่าทางสังคม ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดกับวัยรุ่นที่ไม่ติดยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างเป็นคนชั้นกลางระดับสูง ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนมัธยมกลุ่มตัวอย่างประชากรที่รวบรวมมาได้ส่วนใหญ่สืบค้นศึกษาที่ทำให้เกิดประสาทหลอน บางคนใช้แอมเฟตามีน และบาร์บิทูเรท รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

ในด้านที่เกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดของวัยรุ่น เมื่อเปรียบเทียบวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดกับกลุ่มควบคุม ปรากฏว่าได้ผลสนับสนุนสมมติฐานของแอลเลอร์ คือ วัยรุ่นที่ติดยาเสพติดต่อต้านบทบาทที่กำหนด โดยสังคมมากกว่าวัยรุ่นที่ไม่ติดยาเสพติด

ลีเมอร์ท (Lemert 1951 : 73-78) มีความเห็นสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ปฏิกริยาทางสังคมมีส่วนผลักดันให้เด็กวัยรุ่นมีความประพฤติกรรมเบี่ยงเบน ลีเมอร์ทใช้คำว่า การตราหน้า (labelling) เป็นกระบวนการทางสังคมที่สรุปอย่างกว้าง ๆ ว่า เด็กที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่นนี้ คือ เด็กเกเร ตัวอย่างเช่น เด็กยากจน สกปรก พูดคำหยาบ แต่งตัวไม่เรียบร้อย คือ เด็กเกเร ไม่กล่าวโทษเฉพาะเจาะจงว่าเด็กคนนั้นสกปรก เป็นลูกของนายคนที่ขายของอยู่หน้าแผงมณฑน การตราหน้าเด็กรวม ๆ อย่างกว้าง ๆ ทำให้เด็กที่ถูกตราหน้าว่าเกเรยิ่งทำให้เขามีความรู้สึก และได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่ผลักดันให้เขามีอัตมโนทัศน์ต่อตนเองว่าเป็นเด็กเกเร (delinquent self-concept) เด็กเหล่านี้จึงแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนเหลวไหลยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ของตน ดังนั้นตามความเห็นของลีเมอร์ทแล้ว กระบวนการตราหน้านี้เอง เปลี่ยนให้เด็กธรรมดากลายเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนไป เพราะการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของเขา เด็กที่มีอัตมโนทัศน์ที่ตีตนเป็นแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงเพื่อน ๆ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ชักนำไปให้กระทำผิดกฎหมาย (Walter C. Reekless 1961 : 346-353)

ผลงานวิจัยของ จอห์น ไฮเวิร์ด ดีทช์ (John Howard Deitche 1959 : 1437) สอดคล้องในเรื่องอัตมโนทัศน์กับปัญหาทางความประพฤติ โดยศึกษาอัตมโนทัศน์ระหว่างเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติกับเด็กชายที่ไม่มีปัญหาด้านความประพฤติ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นชาย อายุ 15-16 ปี จำนวน 100 คน ใช้แบบวัดอัตมโนทัศน์ของเทนเนสซี (The Tennessee Department of Mental Health Self-Concept Scale) ผลการวิจัยพบว่า เด็กชายที่ไม่มีปัญหาทางด้านความประพฤติมีอัตมโนทัศน์ดีกว่าเด็กชายที่มีปัญหาด้านความประพฤติ

ปัญหายาเสพติดให้โทษเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน (deviant behavior) ที่เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในกระบวนการทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (dynamic social processes) Howard S. Becker (1963 : 41-58) กล่าวว่า การเบี่ยงเบนไม่

ใช้คุณสมบัติของการที่คนอื่น ใช้กฎเกณฑ์และการลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มักจะถูกตำหนิตีเตียน หรือถูกประทัณฑ์ตราด้วยถ้อยคำต่าง ๆ และยังสามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ของ ขาเสตติคว่าเป็นกรณีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเบี่ยงเบน ทั้งนี้เพราะแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจที่เบี่ยงเบน จะพัฒนาอยู่ในช่วงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่เบี่ยงเบน แนวความคิดของ Backer เริ่มจากจุดที่บุคคลหันมาลองใช้ยาตามขั้นตอนดังนี้

1. การเรียนรู้เทคนิควิธีการเสพยา เพื่อว่าตัวเขาจะได้ออกฤทธิ์ตามความต้องการ
2. เรียนรู้ในการรับรู้ผลของการเสพยา หลังจากที่ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการใช้ยา นักเสพยาที่เพิ่งเริ่มก็ต้องรับรู้ถึงผลของยาเสตติคว่า เสพยาอย่างไรจึงจะเข้าสู่วังค์ได้ และผลจากความล้มเหลวเป็นอย่างไร เขาจึงต้องหาผู้ประสบการณ์เพื่อให้บรรลุถึงจุดวังค์ให้ได้
3. เรียนรู้ที่จะสนุกกับความรู้สึกที่เข้าได้รับ ขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นหนึ่งของผู้เสพยาถึงจุดวังค์แล้วก็คือ การรู้สึกสนุกกับผลของการเสพยาที่เขาได้เรียนรู้มาจากประสบการณ์ กรณีที่ผู้เสพยาครั้งแรกรู้สึกไม่พอใจ แต่กลายมาเป็นคนใช้ยาเสตติคเป็นประจำนั้น ก็เพราะประสบการณ์ต่อ ๆ มาของเขากระตุ้นให้เขาเปลี่ยนความรู้สึกใหม่มาเป็นชอบและเกิดความพอใจ มีความสนุกที่ได้เสพยา

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าในวัยรุ่นที่มีอัตมโนทัศน์ไม่ดีมีแนวโน้มที่จะติดยาเสตติคได้ง่าย

Dr. John W. Kinds ซึ่งเป็น Chairman of The Department of Psychology at California State University ได้ให้ข้อคิดว่า การที่บุคคลติดยาเสตติคซึ่งเป็นอันตรายทั้งหลายนั้น แสดงถึงข้อบกพร่องในด้านบุคลิกภาพของผู้ติดยาเสตติค บางทีอาจไม่ได้ฝึกอบรมที่ถูกต้องให้เข้าใจถึงความสำคัญของผลที่จะเกิดตามมาภายหลังจากประโยชน์ของมัน หรืออาจจะเป็นเพราะเขามีบุคลิกภาพอ่อนแอ ขาดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งทำให้เขาเป็นคนที่ถูกชักจูงได้ง่าย

และเมื่อวัยรุ่นติดยาเสตติคแล้วทำให้เขาถูกตราหน้าว่าเป็นบุคคลไม่ดี ทำให้มีอัตมโนทัศน์ไปในทางลบยิ่งขึ้น วัยรุ่นเหล่านี้อาจจะยิ่งแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ของตน เช่น กลายเป็นสุวอาชญากร หรือเกิดปัญหาการฆ่าตัวตายขึ้นได้ เพราะการรักษาวัยรุ่นติดยาเสตติคในปัจจุบันนั้นเน้นถึงการรักษาทางด้านร่างกายเพื่อให้เลิกติดยา

เสด็จ แต่ขาดการรักษาในแง่ทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดภาวะหวั่นกลับมาหาฮาเสด็จใหม่ได้ ซึ่ง พรศิริ ชำติยานนท์ และคณะ (2522) ได้ศึกษาภาวะการติดยาเสด็จซ้ำโดยการสัมภาษณ์ผู้ป่วยติดยาเสด็จที่เคยรับการรักษามาแล้วของผู้ป่วยโรงพยาบาลธัญญารักษ์ 112 คน โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า 23 คน และถ้ากระบอก 83 คน รวม 218 คน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุติดยาเสด็จซ้ำ เนื่องจากผู้ป่วยกลับไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดิม การรักษาพยาบาลผู้ติดยาเสด็จตามสถานที่รักษาต่างมุ่งรักษาเฉพาะทางการแพทย์เท่านั้น แต่ยังขาดการรักษาขั้นพื้นฐานจิตใจและการติดตามผลการรักษา ขาดอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ป่วยที่รักษาแล้วกลับไปเสด็จซ้ำ

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงทัศนคติและความคิดเห็นของบุคคลในครอบครัวที่มีต่อผู้ติดยาเสด็จกับระยะเวลาความสามารถในการอดยาโดย นิพนธ์ วีระสุนทร (2522) ได้ศึกษาโดยการสำรวจทัศนคติและความคิดเห็นของบุคคลในครอบครัวที่มีต่อฮาเสด็จและผู้ติดยาเสด็จ ซึ่งมารับการรักษาที่โรงพยาบาลธัญญารักษ์ โดยแบ่งผู้ป่วยออกเป็นสองกลุ่ม ผู้ป่วยกลุ่มแรกอดยาได้ต่ำกว่า 3 เดือน ผู้ป่วยกลุ่มหลังอดยาได้ตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป ผลการศึกษาพบว่าบิดา มารดาของผู้ป่วยกลุ่มหลังมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้ป่วยมากกว่าบิดา มารดาของผู้ป่วยกลุ่มแรก บิดา มารดา และบุคคลที่อยู่ร่วมกันของผู้ป่วยกลุ่มหลังแสดงความโกรธและรังเกียจผู้ป่วยน้อยกว่าบิดา มารดา และบุคคลที่อยู่ร่วมกันของผู้ป่วยกลุ่มแรก

จากแนวคิดและงานวิจัยต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดเกี่ยวกับอ้อมโนทัศน์ของวัยรุ่นที่ติดยาเสด็จว่า ถ้าครอบครัวหรือสิ่งแวดล้อมให้การช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ไม่มองวัยรุ่นที่ติดยาเสด็จด้วยความรังเกียจแล้ว อาจจะทำให้วัยรุ่นที่ติดยาเสด็จมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองไปในทางที่ดีขึ้น อาจจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยในการบำบัดรักษาวัยรุ่นติดยาเสด็จให้เลิกจากการติดยาเสด็จได้

ความหมายของอ้อมโนทัศน์

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของอ้อมโนทัศน์ (Self-Concept) ไว้ดังนี้

จาก Dictionary of Education ของคาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good (ed.) 1959 : 493) ได้ให้ความหมายอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) ว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถ รูปร่างลักษณะ การกระทำกิจวัตรประจำวันของตนเองในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง

เอ็น เฟรนเซน (N.Fransen 1961 : 472) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ไว้ว่าเป็นผลรวมของทัศนคติ ความนึกคิด ความรู้สึก ค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสามารถและคุณลักษณะที่เกี่ยวกับตนเอง

ริชาร์ด ลาซารัส (Richard S. Lazarus 1963 : 61) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์หมายถึง ตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง บุคคลจะแสดงพฤติกรรมไปตามที่ตนเป็น

ไฮวาร์ด เฮช เคนเลอร์ (Howard H. Kendler 1963 : 459-461) ได้ให้ความหมายว่า อัตมโนทัศน์หมายถึง ทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเอง การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจะเกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่เล็กจนโต การประเมินค่าเกี่ยวกับตนเองจะเปลี่ยนไปตามวุฒิภาวะ บุคคลจะค้นพบมติใหม่ ๆ ในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาหรือวิกฤตการณ์ที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เหมาะกับตนเอง

เอมเมท เออร์ล บอพนแมน (Emmett Earl Baughman 1965 : 350) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่า หมายถึง ส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลยอมรับหรือปฏิเสธตนเอง เช่น การรู้สึกชอบหรือไม่ชอบตนเอง

เดวิด พี ออซูเบล และฟลอยด์ จี โรบินสัน (David P. Ausubel and Floyd G. Robison 1969 : 405) ได้ให้ความหมายอัตมโนทัศน์ว่า หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ดำรง คิริเวริญญ์ (2524 : 20) ได้ให้ความหมายว่าอัตมโนทัศน์หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของตนเองและความรู้สึกที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตนเอง

วาร์ตี สิรินิท (2525 : 8) ได้สรุปความหมายของอัตมโนทัศน์ว่า หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับหรือเกี่ยวข้อง ซึ่งความรู้สึกของบุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องเหมือนกับที่ผู้อื่นรู้สึกต่อตน

ทิสนา แชนมณี (2526 : 26) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่า หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง อันเป็นผลมาจากการรับรู้ของตนที่มีต่อตนเอง เช่น การรับรู้ตนเองเป็นคนอย่างไร มีความสามารถอะไร มีปัญหาหรือเบียดเบียนอะไร เป็นต้น ความเชื่อ ความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่าง ๆ ที่รวมกันเข้านี้จะเป็นเครื่องบ่งชี้ หรือตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลนั้น

สุริน คล้ายรามัญ (2528 : 10) ได้สรุปความหมายว่า อัตมโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับหรือเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ความรู้สึกที่มีต่อตนเองของบุคคลนี้ไม่จำเป็นต้องเหมือนกับที่ผู้อื่นรู้สึกต่อตน ความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองที่มีทั้งด้านดีและด้านไม่ดี อัตมโนทัศน์ไม่ใช่ตัวจริงของคนคนนั้น แต่เป็นความรู้สึกของคนที่เกี่ยวข้องว่าตัวเองเป็นเช่นนั้น เพราะบุคคลอาจจะมีความคิดเห็นหรือการรับรู้เกี่ยวกับตนเองที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว จึงให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่าเป็น ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพฤติกรรม สติปัญญา รูปร่างลักษณะความวิตกกังวล ความเป็นคนที่น่านิยมน ความสุขความพอใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม อัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลอาจไม่เป็นไปตามที่ตนเป็นจริงก็ได้ และอัตมโนทัศน์มีทั้งทางบวกหรือทางที่ดี และทางลบหรือทางที่ไม่ดี

ประเภทของอัตมโนทัศน์

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers, quoted in Hall and Liadzey 1965 : 491-492) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่าหมายถึง การรู้สึกตอบสนองต่อตนเองในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านค่านิยมเกี่ยวกับสัมฤทธิผล (Academic value) คือ ความรู้สึกต่อตนเองในด้านสติปัญญา นิธิยการเรียน แรงจูงใจ ทักษะในการอ่าน แรงกดดันจากทางบ้าน การแข่งขันเกี่ยวกับความสามารถ การเลือกอาชีพ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) คือ ความรู้สึกต่อตนเองในด้านเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความสามารถในการคบเพื่อน
3. ด้านการปรับตัวทางอารมณ์ (Emotional adjustment) คือ ความรู้สึกต่อเองทางด้านความกดดันทางอารมณ์ ความวิตกกังวลใจ ความสุข ความเครียด ความเบื่อหน่าย การแบ่งอ้อมโนทัศน์ที่โรเจอร์จัดไว้ เป็นแนวทางที่ได้ศึกษาต่อเนื่องกันไปอีก กล่าวคือ ฟิตส์ (Fitts) ได้สร้างแบบวัดอ้อมโนทัศน์เทนเนสซี (The Tennessee Self-Concept Scale) โดยแบ่งด้านต่าง ๆ ย่อยลงไปอีกเป็น 10 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นเอกลักษณ์ ความพึงพอใจในตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกกว้างภาพ ศิลธรรมจรรยา ส่วนตัว ครอบครัว สังคม การวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง และส่วนรวม (Fitts 1971 : 2-3 อ้างถึงใน จักรกฤษณ์ สำราญใจ 2518 : 7-9)

รูธ ซี ไวลี (Ruth C. Wylie 1968 : 741) ได้แบ่งอ้อมโนทัศน์ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. Actual-Self Concept คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ของตนเองว่าเป็นอย่างไร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ
  - 1.1 Social-Self Concept คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าคนอื่นในสังคมรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไร
  - 1.2 Private-Self Concept คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าตนเองเป็นอย่างไร
2. Ideal-Self Concept คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับตนเองหากเป็นคนตามอุดมคติอย่างไร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

2.1 Own-Idel Self Concept คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง
ว่าตนอยากเป็นไปตามอุดมคติอย่างไร

2.2 Concept of Other's Ideal for One คือ ทัศนคติหรือความคิดเห็น
เกี่ยวกับตนว่า อุดมคติของคนอื่นในสังคมนี้ตั้งไว้กับตนอย่างไร

เอลเลน วี เพียร์ และคาล บี แฮร์ริส (Ellen V. Piers and Dale B. Harris อ้างใน จูไรรัตน์ เปรมาภิเชษฐ์ 2513 : 6-7) ได้แบ่งอัตมโนทัศน์ออกเป็น 7 องค์ประกอบด้วยกันคือ

1. พฤติกรรม (Behavior)
2. สภาพทางสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน (Intellectual and School Status)
3. รูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ (Physical Appearance and Attributes)
4. ความวิตกกังวล (Anxiety)
5. ความเป็นคนที่น่าสนใจ (Popularity)
6. ความสุขและความพอใจ (Happiness and Satisfaction)
7. ลักษณะที่เป็นส่วนรวม (Total Number of Scale)

ซูซี สมิทท์ไกร (2529-2530 : 67) ได้กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลโดยแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. Positive-Self Concept บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่ดี จะมีความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองในทางที่ดี เช่น คิดว่าตนเองมีความสามารถที่ฉลาด ชัยชนะแข็ง เป็นต้น

2. Negative-Self Concept บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่ไม่ดี มักจะมีความนึกคิดต่อตนเองในทางร้าย เช่น คิดว่าตนเองเป็นคนไม่มีคุณค่า โง่ เกียจคร้าน เป็นต้น

จากการแบ่งดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ประเภทของอัตมโนทัศน์แบ่งตามการประเมินค่า เช่น ทางที่ดี และทางที่ไม่ดี แบ่งตามการมองเห็น และมองไม่เห็น เช่น ทางร่างกาย และทางจิตใจ หรือแบ่งตามความคิด เช่น คิดว่าตนเป็น หรือ "ตนตามอัตภาพ" (Actual-

Self) กับคิดว่าตนเองอยากจะเป็น หรือ "ตนตามนิยาม" (Ideal-Self)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์

แจ๊ค แคนฟิลด์ และฮาร์โรว์ ซี เวลล์ (Jack Canfield and Harold C. Wells อ้างใน ทิศนา ขมมณี 2526 : 14-15) ได้แสดงภาพที่ใช้อธิบายเรื่องอัตมโนทัศน์ไว้ดังนี้

จากภาพจะเห็นว่า อัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลประกอบด้วยความรู้สึกนึกคิดย่อย ๆ เกี่ยวกับตัวเองมากมาย จุดเล็ก ๆ เปรียบดังความเชื่อต่าง ๆ ของบุคคล ประสบการณ์ทั้งหลายที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ความรู้สึก ความคิดเห็น การรับรู้ และการมองตนเอง ขนาดของจุดก็ไม่เท่ากันและอยู่กระจัดกระจาย ซึ่งเปรียบดังความสำคัญของความรู้สึกนึกคิดนั้น ๆ ส่วนย่อยต่าง ๆ เหล่านี้จะประกอบกันเป็นส่วนรวม ซึ่งมีแบบหรือลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล และสามารถที่จะยึดหยุ่นได้ และไหลได้เหมือนของเหลว

แนวคิดในเชิงปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction)

เลwis เอ. คอสเซอร์ (Lewis A. Coser 1964 : 55) ได้ให้คำจำกัดความของการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ว่าเป็นกระบวนการที่สร้างแกน (core) ของชีวิตสังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แท้จริงก็คือพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งจะต้องมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับทั้งตัวเอง บุคคลอื่นและกลุ่มบุคคล โดยมีสัญลักษณ์ในการติดต่อกัน

ภายใต้กฎเกณฑ์ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์อันเดียวกัน ส่วนการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) เป็นลักษณะการประพฤติปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ในสังคมที่อาศัยการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งภาษาและอากัปกิริยา ทำทางที่เป็นสัญลักษณ์

ขอบเขตของการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ อยู่ในกรอบของโครงสร้างทางสังคมซึ่งบุคคลจะเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเป็นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (Stryker and Graft 1982 b : 274) นั่นคือ มนุษย์จะโต้ตอบกันด้วยการแปลความหมายของการกระทำระหว่างกันและกัน อ่านเจตนาารมณ์ของกันและกันว่าการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นมีความหมายอย่างไร เพื่อจะได้ตอบโต้การกระทำของฝ่ายนั้นได้ตรงตามเจตนาารมณ์ที่ระบุไว้ การปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นั้น การเข้าใจความหมายของการกระทำระหว่างกันจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากสำหรับมนุษย์และสังคม ถ้าไม่มีการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์แล้ว มนุษย์คงจะไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคมที่ค่อนข้างจะราบรื่น เพราะต่างไม่เข้าใจในพฤติกรรมของกันและกัน ไม่รู้ความหมายของการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้การโต้ตอบการกระทำไม่ถูกต้องตามเจตนาารมณ์ของฝ่ายนั้น มนุษย์ได้ตอบการกระทำของกันและกันบนพื้นฐานของความหมาย ของอากัปกิริยา แปลความหมายของอากัปกิริยาของกันและกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้อากัปกิริยาทั้งหลายกลายเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งสัญลักษณ์นั้นแฝงไว้ด้วยความคิดของผู้เข้าร่วมสัมพันธ์สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่แทนการกระทำทั้งหมด พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการประพฤติดต่อกันอย่างมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างกัน

หลักสำคัญ 3 ประการของแนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ คือ ประการแรกมนุษย์ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยหลักว่า องค์ประกอบในสิ่งแวดล้อมมีความหมายต่อเราในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลอย่างไร ประการที่สอง ความหมายเหล่านี้เป็นผลผลิตจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และประการที่สาม คือ ความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมถูกปรับเปลี่ยนไปตามการตีความ (Interpretation) ภายใต้ขอบเขตของการปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน สมมติฐานที่นักปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ตั้งขึ้นคือ การที่เราเข้าใจบุคคลผู้หนึ่งได้อย่างครบถ้วน จำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจคนอื่น ในแง่ที่ว่าบุคคลนั้นและบุคคลอื่น ๆ มีความสัมพันธ์ต่อกันและพึ่งพากันด้วย ในแนวความคิดนี้มีนักทฤษฎีที่สำคัญคือ คูเลย์ และมีด (Cooley and Mead)

คูเลย์ (Cooley) เป็นคนแรกที่ให้ความสำคัญของข้อมูลย้อนกลับที่ถูกตีความอย่างอัตวิสัย (subjectively interpreted feedback) ที่เราได้จากคนอื่น ๆ ว่าเป็นแหล่งข้อมูลหลักสำหรับ "ตน" (self) นั่นคือ เราจินตนาการว่าคนอื่นเข้าใจเราอย่างไร เขาประเมินการรับรู้ฉันอย่างไร และเรามีความรู้สึกลึกซึ้งหรือละอายใจจากการประเมินของเขา ดังนั้น "ตน" จึงเป็นผลมาจากกระบวนการในการจินตนาการและอารมณ์ของบุคคล โดยที่บุคคลนั้นได้มีการกระทำระหว่างกันกับบุคคลอื่นในสังคมและทำให้เกิดภาพสะท้อนของตัวเรา โดยจินตนาการจากสายตาของบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งคูเลย์ (Cooley 1902 : 199) เรียกว่า "ตน" กระจกเงา (The looking-glass self) นอกจากนี้คูเลย์ยังได้เสนอต่อไปว่า "ตน" กระจกเงาที่สร้างขึ้นมาด้วยการปฏิสัมพันธ์ส่วนตัวกับบุคคลกับกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) ของเรามีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทำให้บุคคลได้รับข้อมูลย้อนกลับเพื่อประเมินและเชื่อมโยงให้เกี่ยวข้องกับตัวของเขาเอง โดยที่คูเลย์เห็นว่าข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเราได้จากสายตาผู้อื่นมองเรา มองว่าเราทำอะไรและตอบสนองเรา การตอบสนองนี้ทำให้เรามีความรู้เกี่ยวกับตัวเราเอง (Lillyquist 1980 : 119-122)

มีด (Mead) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "ตน" (self) ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่อยู่ภายใต้ตัวบุคคล ซึ่ง "ตน" ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ "I" กับ "Me" โดยที่ "I" เป็นส่วนที่จะกระตุ้นกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเป็นลักษณะที่ไม่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์และไม่สามารถทำนายได้ ส่วน "Me" เป็นผลกระทบจากทัศนคติของสังคมที่ได้จัดระเบียบเอาไว้แล้วและบุคคลได้รับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง (Burns 1982 : 17) นั่นคือ การกระทำทุกอย่างเริ่มต้นจาก "I" และสิ้นสุดลงที่ "Me" "I" เป็นตัวทำให้เกิดแรงขับ (propulsions) ในขณะที่ "Me" เป็นผู้กำหนดทิศทาง ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นอาการกระทำของ "I" และ "Me" เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น (Manisand Meltzer 1975 : 10)

มีด (Mead) ได้อธิบายถึงอัตมโนทัศน์ว่าเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น บุคคลเริ่มรู้จักตนเอง มีความเอาใจใส่ต่อปฏิกริยาของผู้อื่นที่มีต่อเขาและพยายามคาดคะเนปฏิกริยาของผู้อื่นเพื่อที่จะได้ประพฤติตนให้เหมาะสม เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อปฏิบัติของชุมชน

ที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่จึงควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไว้ในรูปความคิดเห็นของผู้ที่เป็นผู้ตัดสิน (Referer's perspective) หรือที่เรียกว่า "Generalized other" ซึ่งจะทำให้บุคคลพัฒนาทัศนคติต่อตนเอง (self-attitude) ขึ้นมา

ในการปฏิสัมพันธ์นั้น มีด (Mead) ได้ให้ความสำคัญกับภาษามากกว่าอย่างอื่น การแสดงท่าทางโดยเฉพาะการออกเสียงนั้น เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการกระทำภายในขอบเขตของสังคม และเป็นการปรับตัวให้เข้ากันได้ระหว่างการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การแสดงท่าทางก็เป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้บุคคลปรับตัวได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาได้ในทัศนะเดียวกับกับของคนอื่น และเป็นการกำหนดการกระทำทางสังคมด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้บุคคลปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ได้ การแสดงท่าทางกลายเป็นสัญลักษณ์ เพราะไปกระตุ้นให้บุคคลอื่นเกิดการตอบสนองและการปฏิสัมพันธ์ก็จะอยู่ภายใต้กระบวนการทางสังคม ดังนั้นการแปลความหมายของท่าทางและการปฏิสัมพันธ์ก็จะเป็นไปตามประสบการณ์ที่เขาได้รับมาในกระบวนการทางสังคม นั่นคือ สามารถที่จะเข้าใจความคิด ความหมายในสิ่งกระตุ้นหรือสัญลักษณ์เหมือนกัน ซึ่งสิ่งนี้แสดงถึงความคิดที่เกิดขึ้นในจิตใจ (Mind) ของบุคคลที่กำลังปฏิสัมพันธ์กัน อาจสรุปได้ว่าการปฏิสัมพันธ์เป็นตัวที่ทำให้เกิดจิตใจและจิตใจจะพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยอาศัยจากประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้จะทำให้เกิด "ตน" (self) ขึ้นมาและ "ตน" จะเป็นตัวที่ทำให้เกิดพฤติกรรมทางสังคมขึ้นมา

มีด (Mead) มองอัตมโนทัศน์ที่เป็นวัตถุ (object) ว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อมนุษย์อย่างแท้จริง การติดต่อและการใช้สัญลักษณ์ทำให้บุคคลเข้ามาอยู่ร่วมกันทั้ง "ตน" และวัตถุ แต่การแสดงออกทางสังคมที่สมบูรณ์ที่เป็นการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นั้น จะมีจิตใจ (Mind) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยที่ปรากฏการณ์ทางสังคมจะเกิดขึ้นได้นั้นก็โดยการติดต่อกันด้วยภาษา ซึ่งมีด (Mead) ถือว่า ความหมายในการติดต่อกันทำให้เกิดสังคมและทำให้สังคมนั้นอยู่ต่อไปได้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่าอัตมโนทัศน์ เป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองซึ่งอาจตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ก็ได้ ความรู้สึกนี้มีอิทธิพลต่อการปรับตัวและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของบุคคล นักจิตวิทยาเห็นความสำคัญของอัตมโนทัศน์เป็นอย่างยิ่ง ถ้าอัตมโนทัศน์มีความมั่นคง บุคคลจะสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อย แต่ถ้าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในทางไม่ดี จะเกิดความรู้สึกเป็นปมด้อย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มีความมั่นคงในอารมณ์ (ประพนธ์ สโรชมาน 2520 : 95)

พรหมทิพย์ เกษะนันท์ (2516 : 65-68) ได้อธิบายองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ไว้ดังนี้

1. สิ่งคมที่เขาอาศัยอยู่ การยอมรับหรือไม่ยอมรับจากสิ่งคมที่เขาอาศัยอยู่ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ในทางดีหรือเลวหรือลดลง
  2. ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลเหนือการพัฒนาของบุคคลนั้น (Significant Other) เช่น บิดา มารดา ครู และเพื่อนสนิท
  3. อัตมโนทัศน์ตามนิยาม (Ideal Self-Concept) บางคนตั้งไว้สูง แต่อัตมโนทัศน์จริง ๆ ไม่สูงเท่า ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สบายใจและรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า
- จะเห็นได้ว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์มากที่สุด ได้แก่ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะตัวบุคคลที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ด้วยตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนาการของอัตมโนทัศน์

มีทฤษฎีจำนวนมากสนับสนุนว่า อัตมโนทัศน์พัฒนามาจากการที่บุคคลมีปะทะสัมพันธ์กับกลุ่มคนในสังคมที่ใกล้ชิดกับบุคคลนั้น เช่น ทฤษฎีตัวแบบ (Model Theory) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์พัฒนาขึ้นจากกระบวนการที่บุคคลเลียนแบบคนอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเขา ทฤษฎีกระจกเงา (Mirror Theory) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์พัฒนาขึ้นจากผลสะท้อนในการประเมินคุณค่าของบุคคลนั้น โดยบุคคลอื่นที่มีความสำคัญต่อเขา ส่วนทฤษฎีของเฟสติงเจอร์ (Festinger) หรือที่เรียกว่า ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Theory of Social Comparison) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ของบุคคลพัฒนามาจากการที่บุคคลนั้นนำตนเองไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ (Rogers, 1978)

อาร์ม (Ames, 1970) เชื่อว่า เด็กพัฒนาอัตมโนทัศน์ของตนตั้งแต่เกิดโดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่องกันไปทุกระยะของขั้นพัฒนาการอื่น ๆ ของเด็ก สิ่งที่มีผลต่ออัตมโนทัศน์มากที่สุดได้แก่ บ้าน โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสังคมที่เขาอาศัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับบ้าน การแสดงความรัก ให้ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ คำตำหนิ และคำชมของพ่อแม่ จะเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดอัตมโนทัศน์ของเด็กให้ถูกต้องตรงกับสภาพความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด

โลวิงเจอร์ (Loevinger, 1968) ให้ทัศนะว่า ความสามารถในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ระดับสติปัญญา การศึกษา ระดับเศรษฐกิจ และสังคม

เฟรนด์เซน (Frendsen, 1961) กล่าวถึงพัฒนาการของอัตมโนทัศน์ว่า ตัวการที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาของอัตมโนทัศน์ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ พี่น้อง ครู เพื่อน บุคคลที่เด็กปะทะสัมพันธ์ด้วย สภาพร่างกาย ความถนัดและอารมณ์ ความสามารถขั้นพื้นฐาน และการสร้างตนขึ้นมา อัตมโนทัศน์เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะค่อย ๆ พัฒนาต่อไปจนมีความคงตัวขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ และเนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นอัตมโนทัศน์จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตราบเท่าที่บุคคลยังมีประ-

สภการณ์ใหม่ ๆ ผ่านเข้ามาในชีวิต และเมื่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลเปลี่ยนไปจะมีผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมด้วย

การเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นตอนใด ๆ ของชีวิตก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่บุคคลเริ่มมีการพัฒนาในตน (Ruth May Strang อ้างใน สุริน คล้ายรามัญ 2528 : 18) ดังนั้นวัยรุ่นจึงมีอัตมโนทัศน์ที่ไม่แน่นอนมากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าระยะใด ๆ เพราะเป็นระยะที่กำลังเข้าสู่ผู้ใหญ่ และเป็นระยะที่บุคคลลึกลับภาพถาวร (Identity) ของมนุษย์พัฒนาขึ้น (พรหมทิพย์ เกษะนันท์ 2516 : 67)

ลักษณะของวัยรุ่น

วัยรุ่น (Adolescent) คือ วัยที่อยู่ในระยะกำลังเปลี่ยนแปลงจากเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ อยู่ระหว่างเริ่มเป็นหนุ่มสาว (Puberty) และกำลังจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ (Young Adulthood) เด็กวัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาแตกต่างไปจากวัยเด็ก แต่ในขณะเดียวกันความคิด ความต้องการบางอย่างก็ยังไม่เหมือนกับผู้ใหญ่ ซึ่งในเด็กวัยรุ่นมักจะสับสนในบทบาทหน้าที่และการกระทำของตนเอง ทำให้วัยรุ่นเป็นช่วงระยะหนึ่งของชีวิตที่มีลักษณะพฤติกรรม และพัฒนาการแตกต่างจากวัยอื่น ๆ

ความหมายของวัยรุ่น หมายถึง วัยที่เปลี่ยนจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีประสบการณ์กับปัญหาต่าง ๆ ในแง่ของความสัมพันธ์กับเด็กผู้ใหญ่และวัยรุ่นด้วยกัน เป็นวัยที่มีอารมณ์ร้อนแรงจับใจ ต้องการให้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น จึงมีคนเรียกรูปร่างว่าวัยของความกดดันและวัยของพายุ เป็นวัยที่ต้องการความช่วยเหลือแนะนำในการปฏิบัติตัว เพราะเด็กวัยนี้ยังขาดประสบการณ์ ความรอบคอบ และความรอบรู้อีกมาก ถ้าผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างถูกต้องและเหมาะสม เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ง่าย

G. Stanley Hall (1916) กล่าวถึงลักษณะของการพัฒนาการของวัยรุ่นว่าเด็กระยะนี้ จะมีความคิด มีอุดมคติ ทุ่มตัวในสิ่งที่หวัง ต่อต้านผู้ใหญ่ แสดงความรู้สึกตัวอย่างเต็มที่ วัยรุ่น (Adolescents) มีอายุในช่วง 12-22 ปี สังคมแต่ละแห่งจะกำหนดระยะเวลาที่อยู่ในวัยรุ่นไม่

เท่ากัน สำหรับสังคมไทยระยะวัยรุ่นจะเริ่มตั้งแต่เด็ก เริ่มมีการเปลี่ยนทางร่างกาย กล่าวคือ ฮอร์โมนเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเพศคือ อยู่ในช่วง 13-21 ปี (ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร 2530 : 164)

วัยรุ่นมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย และพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ วัยรุ่นมักสงสัยตัวเองว่าเขาคือใคร และพยายามหาคำตอบด้วยตนเอง เขาจะมีความเชื่อมั่นสูง มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความขยันขันแข็ง บุคลิกภาพของเด็ก วัยรุ่นจะเป็นผลของพัฒนาการมาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเขายังอยู่ในวัยเด็กประมาณชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เขาจะมีพัฒนาการในเรื่องความขยันขันแข็ง มีฐานะอยู่กับการศึกษาเล่าเรียนในวิชาต่าง ๆ มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์เคลื่อนไหวและทักษะอย่างเต็มที่ ชอบช่วยเหลืองานการกุศล ชอบทำ กิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มของเพศเดียวกัน เด็กที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นที่ นิยมรักใคร่ของกลุ่ม สำหรับผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนจะกลายเป็นผู้ที่ ท้อถอยและมีปมด้อยหน้าเพื่อน ๆ เช่น สอบได้คะแนนน้อยกว่าเพื่อน ทำงานที่คร่อมอบหมาย ไม่สำเร็จหรือสำเร็จแต่ผลไม่ดีเท่าที่ควร บางคนจะกลายเป็นนักกีฬาที่ดีเด่นในชั้น แต่บางคนจะ หาทงออกไม่ยอมคบเพื่อน แต่บางคนจะมีความรู้สึกเศร้าสรว้อยหน้าของตนเองเป็นอย่างมาก เด็กบางคนจะไม่สามารถจะตอบคำถามที่ตนเองสงสัยได้ เพราะเขามีพัฒนาการในระยะตอนวัย เด็กไม่สมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามเด็กวัยนี้จะได้รับสิ่งกระตุ้นให้สนใจว่าตนคือใคร ต้องการอยาก เรียนรู้เกี่ยวกับร่างกายตนเอง มีความรู้สึกขยันขันแข็ง เด็กวัยรุ่นจึงชอบกระทำในสิ่งใหม่ ๆ และแปลก ๆ เขาต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับความรู้การใช้สติปัญญา การเข้าสังคม ศิลปกรรม ความสามารถในการเรียนในโรงเรียน และความสำเร็จในการงาน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากวัยเด็กอย่างมาก

การปรับตัวของวัยรุ่น

วัยรุ่นมีการปรับตัวมาก เพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และประสบการณ์ ใหม่ เช่น การสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและบุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม การสร้างมิตรภาพ การพัฒนาการทางอารมณ์และสังคม

การสร้างเอกลักษณ์ของตนเองโดยอาศัยพลังทางชีววิทยาและวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ เมื่อวัยเด็กหรือวัยรุ่นตอนต้นต้องพึ่งผู้ใหญ่ต่อมา เข้าสู่สังคมและได้พบ บุคคลประเภทต่าง ต้องปรับตัวอยู่นาน ถ้ามีภูมิหลังที่มั่นคงไว้หลอมที่ดีจะช่วยให้การปรับตัวได้ดี เป็นที่ทราบคืออยู่แล้วว่าการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นมีหลายลักษณะหลายรูปแบบซึ่งทั้งดีและไม่ดี ดังนั้น การเสริมสร้างหรือแสวงหาเอกลักษณ์ของตน เริ่มแต่พื้นฐานในวัยเด็กและสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น ใน วัยรุ่นซึ่งมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองสืบไป แต่หากการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนไม่พบ มีรูปแบบไม่ แน่แน่นอนจะกลายเป็นบุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจแม้กระทั่งตนเอง จะเป็นคนที่มีลักษณะ เลื่อนลอย การแสวงหาเอกลักษณ์เป็นระยะวิกฤตการที่จะก้าวจากความเป็นเด็กมาสู่อผู้ใหญ่ การแสวงหา เอกลักษณ์ของตนจะก้าวไปสู่การปรับตัวทางบุคลิกภาพ ซึ่งบุคลิกภาพเป็นผลรวบยอดแห่งการพัฒนา ร่างกาย อารมณ์ สังคม เรียนรู้มาแต่เกิด ดังนั้นวัยรุ่นตอนต้นจะแสวงหาเอกลักษณ์ของตน และในที่สุดวัยท้ายของวัยรุ่นควรมีเอกลักษณ์แห่งตนและบุคลิกภาพคงตัว ทั้งนี้ด้วยความช่วยเหลือ ของครอบครัวและสังคม บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดต้องเป็นแบบ อย่างที่ดีนับว่าสมาชิกในครอบครัวเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีอิทธิพลมากที่สุด นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมภายนอก ทำให้วัยรุ่นรูปแบบจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ กว้างออกไปอีกนอกเหนือจากครอบครัว เช่น กลุ่ม เพื่อนรุ่นเดียวกัน ครู เพื่อนบ้าน สื่อมวลชน จากโรงเรียน บุคคลอื่นที่มีชื่อเสียงและเด่นที่ วัยรุ่นชอบ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ควรมีแบบอย่างมาตรฐานของพฤติกรรม สิ่ง สำคัญสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลไม่น้อยกว่าความรู้สึกพฤติกรรมแบบอย่าง (Dorfman John, Kitzinger Sheila, Schunchman Herman, 1980, p.7-11) . นอกจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาและ การได้รับสิ่งสืบทอดต่อกันมารวมถึงพันธุกรรมที่มีผลต่อบุคลิกภาพด้วย

พฤติกรรมเบี่ยงเบนในระยะวัยรุ่น (ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร, 2530)

ในระยะวัยรุ่น เป็นระยะที่เด็กมีการปรับตัวด้านต่าง ๆ มาก เช่น การปรับตัวต่อรูปร่างที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวเข้าไปในสังคมผู้ใหญ่ การปรับตัวต่อการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อนเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม ตลอดจนการปรับตัวเพื่อหาเอกลักษณ์แห่งตนในการที่

จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิตในอนาคต สภาวะที่เด็กต้องปรับตัวต่อสิ่งต่าง ๆ นี้จะทำให้เด็กเกิดความกังวล เครียด และรู้สึกกดดันเด็กบางคนก็ประสบความสำเร็จในการปรับตัว ก็จะมีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับและไม่เป็นปัญหา ในทางตรงข้ามถ้าเด็กวัยรุ่นประสบความล้มเหลวในการปรับตัวก็จะนำไปสู่ปัญหาพฤติกรรม หรือการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ไปจากปกติได้

พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) คือ พฤติกรรมที่มีลักษณะพัฒนาการที่ไม่ปกติ และมักจะเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือ ในความคิดของคนทั่วไปจะเห็นว่าพฤติกรรมทางสังคมที่เบี่ยงเบน ไปจากพฤติกรรมตามเกณฑ์ปกติ (Norm) ในสังคม ซึ่งเกณฑ์ปกติของพฤติกรรม ในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมอาจมีการยอมรับพฤติกรรม ในลักษณะที่แตกต่างกันได้

พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจนทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคมในระยะวัยรุ่นพบบ่อยในหลายชนิดด้วยกัน เช่น ปัญหาอาชญากร ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ตลอดจนปัญหาทางอารมณ์ เช่น การเก็บกด ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น นอกจากจะเกิดตามหลักของพัฒนาการแล้ว ยังอาจมีสาเหตุจากองค์ประกอบรอบตัววัยรุ่นหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบเหล่านี้อาจมีความสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อจิตใจของวัยรุ่น ให้นำไปหาที่ขัดแย้งทางอื่น เช่น ยาเสพติด

ความหมายของยาเสพติด

องค์การอนามัยโลก ให้นิยามจำกัดความหมายยาเสพติดว่า ยาเสพติด หมายถึง สารใดก็ตามเมื่อได้รับเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะกิน ฉีด สูบ หรือดมแล้วจะมีผลต่อร่างกายและจิตใจของผู้ใช้ดังนี้

1. ผู้เสพต้องเพิ่มปริมาณยาขึ้นเรื่อย ๆ
2. เมื่อหยุดใช้จะก่อให้เกิดอาการอดยา
3. เมื่อใช้ยาเป็นเวลานาน จะต้องการยามากทั้งร่างกายและจิตใจ
4. ใช้เป็นเวลานานก่อให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของผู้ใช้

ประเภทของยาเสพติดและคุณลักษณะสำคัญ

ปัญหา ยาเสพติดมีความรุนแรง และเนื่องจากเป็นสิ่งที่สร้างภัยพิบัติ อันตรายแก่ผู้เสพอย่างร้ายแรง ผู้ตกเป็นทาสของยาเสพติดซึ่งส่วนมากเป็นเยาวชนวัยหนุ่มสาว จึงสมควรที่จะต้องเข้าใจถึงประเภทของสารชนิดนี้ไว้ด้วย ยาเสพติดให้โทษที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภทด้วยกันคือ

1. ฝิ่น ฝิ่นเป็นที่รู้จักของชาวโลกมานานแล้ว ชาวกรีก โรมัน และอียิปต์ รู้จักใช้ฝิ่นมาตั้งแต่ 5,000 ปีก่อนคริสตกาล ฝิ่นเป็นไม้ล้มลุกขึ้นได้ทุกแห่งในบริเวณป่าเขา ที่ราบสูง ผลที่เก็บได้จากต้นคือ "ยางฝิ่น" ซึ่งเมื่อไหลออกจากต้นจะมีสีขาวข้นเหมือนยางพาราหรือยางไม้ธรรมชาติ เมื่อแห้งจะกลายเป็นยางเหนียวมีสีน้ำตาลไหม้ หรือสีดำ มีกลิ่นเฉพาะตัว รสขม ยางฝิ่น เป็นสารประกอบด้วยโปรตีน เกลือแร่ ยางกรด และแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นตัวสำคัญทำให้เกิดการเสพติด

แอลกอฮอล์ของฝิ่นมี 2 ชนิด คือ พวกที่ออกฤทธิ์ทำให้มีอาการมึนเมาและเสพติดโดยตรง ยางฝิ่นได้มีการใช้กรรมวิธีผลิตจำหน่ายเป็นเป็นสารเสพติดชนิดอื่นอีกหลายประเภท เช่น มอร์ฟีน เฮโรอีนบริสุทธิ์ เฮโรอีนผสม

ส่วนแอลกอฮอล์อีกพวกทำให้กล้ามเนื้ออ่อนตัว และไม่เกิดผลทางด้านเสพติดแรง เช่น กระตุกหัก ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก โดยผสมในรูปฝิ่นผง กิงเจอร์ฝิ่น และมอร์ฟีน

ฤทธิ์ของฝิ่นจะผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งเป็นศูนย์ประสาททำให้ความสามารถควบคุมประสาทผิดปกติ เช่น หายใจช้า หัวใจเต้นเร็ว ความรู้สึกเซื่องซึม

ยาสกัดจากยางฝิ่น คือ มอร์ฟีน เฮโรอีนต่าง ๆ จะมีฤทธิ์ร้ายแรงต่อผู้เสพมากกว่าฝิ่น

- มอร์ฟีน เป็นผงสีขาวหรือเทาเกือบขาว ไม่มีกลิ่น มีฤทธิ์สูงกว่าฝิ่นประมาณ 8-10 เท่า เสพติดง่าย เมื่อเข้าสู่ร่างกายจะแสดงฤทธิ์ต่อร่างกายและจิตใจโดยตรงได้แก่ การกดสมองส่วนกลาง ทำให้ความคิดอ่านช้ามาก ประสาทมึนชา ความรู้สึกทางด้านความเจ็บป่วยน้อยลงหรือหายไป จิตใจเปลี่ยนแปลงทำให้มีความสุขชั่วขณะ การกดศูนย์การหายใจ ทำให้หายใจลำบาก หัวใจเต้นช้าลง กระตุกประสาทไซนัสหลัง ทำให้ปฏิกิริยาสะท้อนต่าง ๆ ไวขึ้น

กว่าเดิม ม่านตาเล็กลง ตาดำเล็กกว่าปกติ จิตใจเคลิบเคลิ้มจึงรู้สึกเป็นสุข มอร์ฟีนละลายน้ำได้ง่าย การเสพยาใช้ฉีดเข้าสู่ร่างกาย

- เฮโรอีน เป็นสารสกัดจากมอร์ฟีน นับเป็นยาเสพติดที่มีฤทธิ์ร้ายแรงที่สุดกว่ามอร์ฟีน ประมาณ 3-8 เท่า ร้ายแรงกว่าฝิ่นถึง 100 เท่าตัว เฮโรอีนที่ระบอดอยู่ปัจจุบันมี 2 ชนิดคือ
  - เฮโรอีนบริสุทธิ์ (Pure Heroin) เรียกว่า เบอร์ลี เป็นผงบดสีขาว เรียกทั่วไปว่าผงขาว ไม่มีกลิ่น รสขมจัด เสพเข้าสู่ร่างกายโดยการฉีดเข้าสู่เส้นเลือด
  - เฮโรอีนผสม (Mixed Heroin) เรียกว่า เบอร์สาม หรือเรียกทั่วไปว่าไอระเหย โดยการนำสารอื่นผสมลงไปในเฮโรอีนบริสุทธิ์ เช่น สารหนู สตริกนิน ยานอนหลับ ทำให้มีสีต่าง ๆ เช่น สีม่วง ชมพู เหลือง อาจทำเป็นแคปซูลหรือเสพเข้าสู่ร่างกาย โดยสูบไอระเหยเข้าไปอย่างง่าย ๆ

2. ยาทำให้ประสาทหลอน ได้แก่ กัญชา LSD DMT STP ยาเหล่านี้ทำให้ประสาทการรับรู้ผิดไปจากเดิม

- กัญชา (Canabis) เป็นพืชล้มลุกเช่นเดียวกับฝิ่นขึ้นในเขตร้อน มีฤทธิ์ทั้งกดประสาทและกระตุ้นประสาท เมื่อเสพมากจะมีอาการประสาทหลอน เมื่อเสพเข้าร่างกายจะแทรกซึมเข้าสู่สายเลือดอย่างรวดเร็วภายใน 2-3 นาที จะออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทและสมอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และความคิดเป็นห้วง ๆ ผู้เสพจะมีความรู้สึกโล่ง ตัวเบาคล้ายกับอยู่ในความฝัน ความคิดเลื่อนลอย ขาดการควบคุมตัวเอง การรับรู้ทางสายตาดบิดปกติ อารมณ์และความคิดสับสน คุณสติไม่อยู่ หัวใจเต้นเร็ว จิตใจเสื่อม อาจทำให้เป็นโรคจิต
- LSD เป็นสารสังเคราะห์มีสีขาว ไม่มีรส กลิ่น เป็นยาเสพติดประเภทประสาทหลอน (Hallucination) มีหลายรูปลักษณะ เช่น ยาเม็ด ยาน้ำ ก้อนน้ำตาล หรือผงบรรจุแคปซูล ฤทธิ์ของยาทำให้หัวใจเต้นแรง ความดันและอุณหภูมิในร่างกายสูงขึ้น ม่านตาขยาย มือสั่นหายใจไม่สม่ำเสมอ ความรู้สึกและอารมณ์แปรปรวน ทำให้ผู้เสพเกิดสำนึกว่าตนเองมีอำนาจพิเศษ เกิดความกลัวบ้าง ยานี้เป็นที่นิยมระบอดกันมากในวัยรุ่น อาการแปรปรวนทางด้าน

ประสาทของผู้เสพยา LSD จะคงอยู่นานถึง 8 ชั่วโมง หรือนานกว่านั้น ยา LSD ชนิดน้ำใช้ตั้งแต่แรกจะทำให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า

3. ยาระงับประสาท หรือยานอนหลับชนิดต่าง ๆ มีผลโดยตรงต่อสมองส่วนกลางเรียกว่า เหล้าแห่ง ใช้กันแพร่หลายในหมู่ผู้ทำงานกลางคืน ผู้นิยมเสพยาเรียกกันว่า เซโคนอล (Seconal) ใช้เพื่อให้ใช้มีอารมณ์สงบทำให้นอนหลับสนิทฤทธิ์ของเหล้าแห่งนี้มากเท่ากับการเสพยาอย่างหนัก

5. น้ำมันระเหยต่าง ๆ เช่น น้ำมันเบนซิน ทินเนอร์ น้ำมันระเหยหอม สิ้นผู้เสพยาจะเสพยาเข้าร่างกายโดยการสูดดม ผู้ปฏิบัติงานต้องจำเจอกับกลิ่นไอระเหยต่าง ๆ กลิ่นที่เคยเหม็นแต่ตอนแรก ความเคยชินทำให้รู้สึกว่ากลิ่นดีขึ้นตามลำดับจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่จะต้องสูดดม ผู้เสพยาจะติดไอระเหยโดยไม่รู้ตัว การติดจะสังเกตได้จากเมื่อหยุดทำงานจะรู้สึกไม่สบาย หากได้สูดไอระเหยของน้ำมันก็จะหายหงุดหงิด อารมณ์ปกติ

6. แอลกอฮอล์ เป็นสารที่มีอยู่ในสุราชนิดต่าง ๆ มีคุณสมบัติในการกดประสาทส่วนกลาง ผู้ที่ติดแล้วไม่ได้เสพยาจะมีอาการหงุดหงิด เบื่ออาหาร มือสั่น ใจสั่น นอนไม่หลับ และต้องการเสพยาอยู่เรื่อย ๆ

ดังนั้นการพิจารณาถึงสาเหตุของการเสพยาเสพติดต้องคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นและความต้องการที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพทางอารมณ์และจิตใจเป็นหลักสำคัญ

จากการศึกษาหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับอ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นติดยาเสพติด และผู้วิจัยพบว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติของวัยรุ่นในการหันไปหา ยาเสพติดจะมีผลต่ออ้อม โนทัศน์ และบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะมีอ้อม โนทัศน์ไม่ดี ดังนั้นในวัยรุ่นติดยาเสพติดก็จะมีอ้อม โนทัศน์ไม่ดีเช่นกัน ในการบำบัดการรักษาผู้ที่ติดยาเสพติดต้องการกำลังใจและความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าผู้ที่ติดยาเสพติดมีอ้อม โนทัศน์ไปในทางที่ดีไปเรื่อย ๆ ก็จะมีผลต่อการบำบัดรักษา โดยวัยรุ่นติดยาเสพติดนั้นกำลังอยู่ในการบำบัดรักษาที่สถานบำบัดรักษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาเปรียบเทียบตามระยะเวลาของการติดยาเสพติด เพศ และ

อายุของวัยรุ่นติดยาเสพติด เพื่อนำผลในการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอ้อม โนทัศน์เพื่อ
ให้วัยรุ่นมีการปรับตัวที่ดีขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง ทั้งยังอาจจะสามารถช่วยป้องกันปัญหา
ยาเสพติด ซึ่งจะเป็นผลต่อการพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาอ้อม โนทัศน์ของเด็กวัยรุ่นทั้งวัยรุ่นปกติและวัยรุ่นติดยาเสพติด
ในเขตกรุงเทพมหานคร ตามตัวแปรดังนี้คือ เพศ อายุ และระยะเวลาในการติดยา ทั้งนี้
ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ เช่น โรเบอตาห์ เอส โอสเบอร์ท
1989 : 1) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของพ่อแม่ กับความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง
ของเด็กวัยรุ่น 95 คน ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันของความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง
ระหว่างเพศหญิงและเพศชาย และงานการวิจัยต่าง ๆ ดังที่ได้เสนอไว้ข้างต้นพบว่าอ้อม โนทัศน์
ในเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกัน ในวัยรุ่นปกติที่ปรับตัวได้ดีจะมีอ้อม โนทัศน์ในทางบวก ส่วน
วัยรุ่นที่ปรับตัวไม่ดี มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน จะมีอ้อม โนทัศน์ในทางลบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตั้งวัตถุประสงค์
และสมมติฐานในการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นปกติและวัยรุ่นติดยาเสพติด
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นติดยาเสพติดเพศชายและเพศหญิง
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลายที่ติดยาเสพติด
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นติดยาเสพติดที่มีระยะเวลาในการติดยาแตกต่างกัน

สมมติฐานในการวิจัย

1. วัยรุ่นปกติมีอ้อม โนทัศน์ดีกว่าวัยรุ่นติดยาเสพติด
2. อ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นเพศชายและเพศหญิงที่ติดยาเสพติดแตกต่างกัน
3. อ้อม โนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลายที่ติดยาเสพติดแตกต่างกัน

4. วัยรุ่นที่ติดยาเสพติดที่มีระยะเวลาในการติด 0-2 ปี, 2-4 ปี มากกว่า 4 ปี มี
อัตรามโนทัศน์แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ตัวอย่างประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ วัยรุ่นปกติและวัยรุ่นติดยาเสพติด
ในสถานบำบัดในเขตกรุงเทพมหานคร

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ ระยะเวลาในการติดยาเสพติด และภาวะการ
ติดยาเสพติด

ตัวแปรตาม คือ อัตรามโนทัศน์ของกลุ่มตัวอย่างประชากร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดอัตรามโนทัศน์ เป็นแบบวัดอัตรามโนทัศน์เทเนสซี (The
Tennessee Self-Concept Scale) ของวิลเลียม เอช ฟิตส์ (William H. Fitts) ดัด
แปลงเป็นภาษาไทยโดย ดร.อำไพ ศิริวิวัฒน์

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. วัยรุ่นปกติ หมายถึง บุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วง 13-21 ปี อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ-
มหานคร และไม่เคยมีประวัติติดยาเสพติด

2. วัยรุ่นติดยาเสพติด หมายถึง บุคคลที่มีอายุในช่วง 13-21 ปี อาศัยอยู่ในเขต
กรุงเทพมหานคร มีประวัติติดยาเสพติดประเภทเฮโรอีน และกำลังบำบัดรักษาการติดยาเสพติด
ในสถานบำบัดรักษาในเขตกรุงเทพมหานคร

- วัยรุ่นตอนต้น หมายถึง วัยรุ่นที่อายุระหว่าง 13-16 ปี

- วัยรุ่นตอนปลาย หมายถึง วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 17-21 ปี (สุชา จันทน์เอม
2528)

3. ระยะเวลาในการติดยาเสพติด หมายถึง ระยะเวลาของบุคคลที่เริ่มใช้สิ่งเสพติดประเภทเฮโรอีน จนกระทั่งมาเข้ารับการรักษา

4. อັตมโนทัศน์ หมายถึง คะแนนความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเองในการวิจัยครั้งนี้วัดออกเป็นคะแนนโดยใช้แบบวัดอັตมโนทัศน์ (The Tennessee Self-Concept Scale) ของวิลเลียม เอช. ฟิตส์ (William H. Fitts) ฉบับดัดแปลงเป็นภาษาไทยโดย ดร.อำไพ ศิริวิวัฒน์ ซึ่งแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 อັตมโนทัศน์รวม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับตนเองในทุก ๆ ด้าน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง ความมั่นใจในตนเอง ได้จากคะแนนทั้งหมด (Total P Score)

4.2 อັตมโนทัศน์ทางด้านเอกลักษณ์ (Identity) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับตนเองเป็นคนอย่างไร (What he is) ได้คะแนนจากพื้นที่แถวที่ 1 (Row 1- P Score)

4.3 อັตมโนทัศน์ทางด้านความพึงพอใจในตนเอง (Self Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง (How he accepts himself) ได้คะแนนพื้นที่แถวที่ 2 (Row 2-P Score)

4.4 อັตมโนทัศน์ทางด้านพฤติกรรมที่ตนแสดงออก (Behavior) หมายถึง การรับรู้และความคิดของบุคคลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ ของตนเอง (How he acts) ได้จากคะแนนพื้นที่แถวที่ 3 (Row 3-P Score)

4.5 อັตมโนทัศน์ทางด้านร่างกาย (Physical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะทางร่างกาย ทางเพศ สุขภาพ ความสามารถ ทักษะ ได้จากคะแนน สดมภ์เอ (Column A-P Score)

4.6 อັตมโนทัศน์ทางด้านศีลธรรมจรรยา (Moral-Ethical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรม ความสัมพันธ์ที่มีต่อศาสนา ความ

รู้สึกเกี่ยวกับการเป็นคนดี คนเลว และความพึงพอใจในศาสนาของตน ได้จากคะแนนที่ สดมภ์บี (Column B-P Score)

4.7 อัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัว (Personal Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่า ความรู้สึกมั่นใจในตนเองและประเมินค่าบุคลิกภาพของตนเอง และประเมินค่าบุคลิกภาพของตนเอง โดยไม่รวมลักษณะทางด้านร่างกายและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้จากคะแนนที่ สดมภ์ซี (Column C-P Score)

4.8 อัตมโนทัศน์ด้านครอบครัว (Family Self) หมายถึง ความรู้สึกในคุณค่าและความพอใจในฐานะของตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว เป็นการแสดงถึงการรับรู้ตนเองว่าใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว ได้จากคะแนนที่ สดมภ์ดี (Column D-P Score)

4.9 อัตมโนทัศน์ทางด้านสังคม (Social Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้จากคะแนนที่ สดมภ์อี (Column E-P Score)

4.10 อัตมโนทัศน์ทางด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism) หมายถึง ความกล้าที่จะยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเองทั้งในด้านดีและไม่ดีจากคะแนนสุดท้าย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นปกติและวัยรุ่นติดยาเสพติดว่ามีความแตกต่างกันในด้านใดบ้าง และอย่างไร
2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย เป็นข้อมูลพื้นฐานสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาวิธีทางในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ ในด้านต่าง ๆ ของวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด สำหรับเจ้าหน้าที่ของหน่วยบำบัดรักษาหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ตลอดจนสถาบันการศึกษา